

Femicid kao oblik rodno uvjetovanog nasilja

Uradin, Izabela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:705680>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Izabela Uradin

FEMICID KAO OBLIK RODNO UVJETOVANOG
NASILJA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Izabela Uradin

FEMICID KAO OBLIK RODNO UVJETOVANOG
NASILJA

ZAVRŠNI RAD

izv. prof. dr. sc. Antonija Petričušić

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. RODNO UVJETOVANO NASILJE	3
2.1. FEMICID	3
2.1.1. UČESTALOST FEMICIDA I RODNO UVJETOVANOG NASILJA .	7
2.1.2. UTJECAJ COVID-19 PANDEMIJE	8
2.2. RELEVANTNI DOKUMENTI.....	9
2.2.1. CEDAW KONVENCIJA.....	9
2.2.2. ISTANBULSKA KONVENCIJA.....	10
2.3. GREVIO.....	13
3. RIZIČNI ČIMBENICI ZA FEMICID	14
4. PREVENCIJA	15
4.1. ULOGA SOCIJALNIH RADNICA I RADNIKA	17
5. ZAKLJUČAK.....	19
6. LITERATURA	20

Femicid kao oblik rodno uvjetovanog nasilja

Sažetak: Ovaj rad ima dva cilja, a to su – 1. napraviti pregled dostupne relevantne i novije literature koja se tiče rodno uvjetovanog nasilja i femicida kao njegova najekstremnijeg oblika i 2. istražiti na koji način socijalne radnice i socijalni radnici mogu prevenirati rodno uvjetovano nasilje i femicid. Pojašnjena je važnost CEDAW Konvencije te Istanbulske konvencije, definirani su pojmovi i razmjeri rodno uvjetovanog nasilja i femicida. Dalje, opisana je uloga koju ima GREVIO, kao i utjecaj pandemije virusa COVID-19, rizični čimbenici za femicid te uloga socijalnog rada u kontekstu rodno uvjetovanog nasilja i femicida.

Ključne riječi: rodno uvjetovano nasilje, femicid, CEDAW Konvencija, Istanbulska konvencija, GREVIO, socijalni rad

Femicide as a form of gender based violence

Summary: This paper has two aims: 1. to make an overview of available relevant and newer literature concerning gender-based violence and femicide as its most extreme form and 2. to explore in what way can social workers prevent gender-based violence and femicide. The importance of the CEDAW Convention and the Istanbul Convention is clarified and the definitions and the extent of gender-based violence and femicide. Later, the role of the GREVIO is described, as well as the impact of the COVID-19 pandemic, risk factors for femicide and the role of social work in the context of gender-based violence and femicide.

Key words: gender-based violence, femicide, CEDAW Convention, Istanbul Convention, GREVIO, social work

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Izabela Uradin, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Izabela Uradin

Datum: 12. rujna 2023.

1. UVOD

Đurđević (2022.) svojim opisom rodno uvjetovanog nasilja kao zločina po opsegu, raširenosti i težini izjednačenog s organiziranim kriminalom i terorizmom, odnosno, korupcijom daje pravu sliku stanja kad je ono u pitanju. Vijeće Europe (2019.) opisuje nasilje nad ženama kao izrazito raširen globalan i strukturalni fenomen koji se odnosi na kršenje temeljnih ljudskih prava. UNODC & UN Women (2022.) navode kako je femicid najekstremniji oblik rodno uvjetovanog nasilja.

Gotovo na tjednoj bazi, naslovnice medija preplave se senzacionalističkim naslovima usmjerenima na nasilje nad ženama, primjerice – „Gradačac zavijen u crno nakon krvavog pohoda fitness trenera: Ubio suprugu i još dvije osobe“ (Večernji list, 11. kolovoza 2023.), „Čovjek kod Varaždina bombom raznio ženu i sebe“ (Index.hr, 1. srpnja 2023.). Oba navedena članka objavljena su tijekom pisanja ovog rada u razmaku od gotovo mjesec dana. Oba su pisana senzacionalistički, a nijedan ne spominje pravo ime ovih „nesretnih slučajeva“ – femicid. Đurđević (2022.) se dotiče činjenice da se takva ubojstva ne karakteriziraju kao femicid nego kao tragedije prilikom kojih se u prvi plan stavlja počinitelj, a žrtva je žrtva „spleta okolnosti“ koje se različito opravdavaju. Uz problem sustavnog umanjivanja ovakvih ubojstava i ekstremnih slučajeva nasilja, postoji i problem uvriježenosti mišljenja da je nasilje privatna stvar (Rittossa & Škorić, 2021.). Ako se na to nadoda činjenica da je većina femicida izvršena od strane intimnog partnera ili člana obitelji žene i to u vlastitom domu, zaključak je kako je za žene dom izrazito nesigurno i opasno mjesto (UNODC & UN Women, 2022.).

Definicije femicida razlikuju se od institucije do institucije, pa tako Svjetska zdravstvena organizacija, Parlamentarna skupština Vijeća Europe, Eurostat i sl. imaju međusobno neusklađene definicije (EIGE, 2017.).

Nažalost, rodno uvjetovano nasilje i femicid su učestale pojave, a zabrinjava činjenica da se nasilje često ne prijavljuje zbog nepovjerenja u institucije (OEES, 2019.).

CEDAW Konvencija i Istanbulska konvencija dva su važna dokumenta koja se detaljnije bave tematikom rodno uvjetovanog nasilja. Englehart i Miller (2014.)

navode kako je ratifikacija CEDAW Konvencije značajan prediktor jačanja političkih i socijalnih prava žena, a Istanbulsku konvenciju Vijeće Europe (2019.) vidi kao iznimno važan alat za iskorjenjivanje rodno uvjetovanog nasilja. Opća preporuka br. 35 o rodno utemeljenom nasilju nad ženama pomogla je pri usklađivanju sadržaja ove dvije konvencije (Šimonović, 2017.).

GREVIO je neovisni nadzorni mehanizam za provođenje Istanbulske konvencije, a broji petnaest članova (Vijeće Europe, 2022.). Način na koji GREVIO nadzire rad država članica je temeljem procjena izvješća koje mu države članice podnose (Željko, 2021.). Opća preporuka br. 1 (Vijeće Europe, 2022.) koju je donio Odbor GREVIO prva se dotaknula teme digitalnog rodno uvjetovanog nasilja i uloge Interneta.

Rizični faktori za femicid se mogu odnositi na žrtvu, počinitelja, vezu između žrtve i počinitelja, rizične faktore na strani zajednice i faktore povezane s nasiljem (Dawson, 2017. i Watt, 2008., prema Costanza Baldry & José Magalhães, 2018.).

Prilikom prevencije rodno uvjetovanog nasilja i femicida, važno je na umu imati tri razine - prevenciju prije nego što do nasilja dođe, prevenciju za rano prepoznavanje te prevenciju za sprječavanje ponavljanja nasilja, odnosno, primarnu, sekundarnu i tercijarnu razinu (WAVE, 2015., prema Grans, 2018., str. 141.). U samoj prevenciji femicida i rodno uvjetovanog nasilja socijalni radnici nalaze važnu ulogu – prema Martinez-Roman i sur. (2016.) oni povezuju različite usluge i stručnjake čiji je interes pomoći žrtvama.

Ovaj rad ima dva cilja, a to su – 1. napraviti pregled dostupne relevantne i novije literature koja se tiče rodno uvjetovanog nasilja i femicida kao njegova najekstremnijeg oblika i 2. istražiti na koji način socijalni radnici kao djelatnici područnih ureda Zavoda za socijalni rad mogu prevenirati rodno uvjetovano nasilje i femicid.

2. RODNO UVJETOVANO NASILJE

Ono po čemu se rodno uvjetovano nasilje razlikuje od „običnog“ nasilja je činjenica da, kao što sam naziv sugerira, ono počinje od rodni razlika i činjenice žrtvinog roda (IASC, 2015., prema Perrin i sur., 2019.). Prema Đurđević (2022.) to je „najjače ukorijenjeno i najučestalije kršenje ljudskih prava u svijetu“ (str. 5.). Ista autorica rodno uvjetovano nasilje definira kao strukturalno nasilje koje se „provodi nad osobom zbog njenog spola ili roda i tako nerazmjerno pogađa osobe određenog roda“ (Đurđević, 2022., str. 5.).

U južnoj Africi je stanje alarmantno, stope rodno uvjetovanog nasilja su među najvećima u svijetu, a posebno je šokantan podatak da je gotovo svaka tri sata jedna žena ubijena (Onyejekwe, 2004., prema Dlamini, 2021.)

Ispitanici iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije su u intervjuima naveli obitelj, medije i obrazovanje kao važne odrednice rodno uvjetovanog nasilja (Jašarević, 2021.). Također, ispitanici su istaknuli negativnu ulogu medija pri stvaranju rodni uloga, a prepoznaju i njihovu ulogu u činjenici da žrtve nerijetko nisu ni svjesne da su žrtve rodno uvjetovanog nasilja (Jašarević, 2021.). Posebno je zanimljiva konstatacija Jašarević (2021.) kako „zaštititi žene i sačuvati instituciju braka predstavlja dvije suprotnosti“ (str. 94.). Hrvatice su posebno istaknule ulogu religije u pojačavanju rodne nejednakosti (Jašarević, 2021.).

2.1.FEMICID

Sama ideja femicida potekla je od feministica (Grzyb i sur., 2018.), a definicije femicida mijenjale su se od 70-ih godina prošloga stoljeća do danas (Dawson & Carrigan, 2020.).

Čak 11 različitih institucija (kao što je Europski parlament, Eurostat, Svjetska zdravstvena organizacija, Posebna izvjestiteljica UN-a o rodno uvjetovanom nasilju,

UN, itd.) navodi svoje definicije femicida (EIGE, 2017.). Primjerice, tako je Parlamentarna skupština Vijeća Europe (2009.) rezolucijom definirala femicid kao „ubojstvo žene jer je žena“ (prema EIGE, 2017., str. 18.), dok Svjetska zdravstvena organizacija (2012.) u tu definiciju uključuje namjeru kao konstitutivni element (prema EIGE, 2017.). Ono što predstavlja problem kod uključivanja aspekta namjere u definiciju femicida je činjenica da se smrt nastala kao posljedica opetovanog obiteljskog nasilja koje nije imalo za cilj ubojstvo žene neće smatrati femicidom (Russel, 2001., prema Dawson & Carrigan, 2020.). Schröttle i sur. (2021.) navode kako su u podlozi takvih ubojstava žena od strane muškaraca upravo ideje i uvjerenja patrijarhata te ideje superiornosti.

Europski institut za ravnopravnost spolova predlaže definiciju femicida kao „ubojstvo žene od strane intimnog partnera ili kao rezultat djelovanja koje je štetno za ženu“, pri čemu „nije važno je li počinitelj bivši ili trenutni partner žrtve, te je li ili nije dijelio prebivalište sa žrtvom“ (EIGE, 2017., str. 28.)

Zabrinjava podatak UNODC & UN Women (2022.) o tome da čak četiri od deset počinjenih femicida nisu zabilježeni kao femicid. To je moguće pripisati upravo neujednačenim definicijama koje variraju od institucije do institucije, pa nešto što za jednu instituciju nije femicid za drugu ipak jest. Đurđević (2022.) navodi kako je ogroman problem činjenica da se femicid ne naziva svojim imenom, već ga se opisuje kao (obiteljsku) tragediju, što doprinosi normalizaciji i prihvaćanju. Isto tako, problem je i činjenica da nepostojanje termina i uvriježene definicije rezultira nemogućnošću vođenja statističkih podataka kojima bi se obuhvatila i ova ubojstva (Šimonović, 2022., prema H-alter, 9. ožujka 2022.).

Ubojstva muškaraca najčešće nisu vezana za dom, dok je za djevojčice i žene najopasnije mjesto upravo vlastiti dom – 11% muškaraca ubijeno je od strane partnera/partnerice ili člana obitelji, za razliku od više od polovice (56%) žena koje su žrtve partnera ili člana obitelji (UNODC & UN Women, 2022.). Što se tiče Republike Hrvatske, Đurđević (2022.) navodi kako približno polovicu svih ubijenih čine žene, a među njima je preko 30% okarakterizirano kao femicid (str. 6.). Ipak, podaci koje Đurđević (2022.) iznosi drukčiji su od onih objavljenih u publikaciji UNODC & UN

Women, pri čemu je u Republici Hrvatskoj više od polovice žena ubijeno od strane intimnog partnera, a gotovo sva (85 do 90%) ubojstva počinili su muškarci (str. 6.).

Corradi i sur. (2016., str. 5.) opisuju pet različitih načina na koje stručnjaci gledaju femicid – feministički pristup, sociološki pristup, kriminološki pristup, pristup temeljen na ljudskim pravima te dekolonijalni pristup. Objašnjenje femicida koje Corradi i sur. (2016.) nude počiva na mikrorazini, mezorazini i makrorazini, a autori ističu kako je femicid kompleksan i višedimenzionalan problem. Osim što se naglašava važnost ekološkog pristupa u izučavanju ovog fenomena, navodi se i koncept socioekološkog pristupa (Centers for Disease Control and Prevention, 2002., prema Kouta i sur., 2018.). Na tragu toga, razvijaju se podjele femicida na njegove različite oblike – 1. ubojstvo od strane intimnog partnera (Vives-Cases i sur., 2016., prema Kouta i sur., 2018.), 2. zločin iz časti, 3. ubojstva vezana uz miraz, 4. prisilno samoubojstvo, 5. ženski infanticid, 6. rodno uvjetovan i spolno selektivan femicid i 7. ciljano ubojstvo žena uslijed ratova i/ili organiziranog kriminala (Kouta i sur., 2018., str. 56.). Dawson i Carrigan (2020.) kao oblike femicida navode - 1. intimni femicid, 2. neintimni femicid i 3. feminicid. Feminicid je termin korišten pretežno u latinoameričkim državama, a korištenjem tog termina proziva se vlada koja pasivno reagira na taj fenomen (Fregoso and Bejarano, 2010., Sanford, 2008., prema Dawson & Carrigan, 2020.).

Saccomano (2015.) je provela istraživanje postavivši tri hipoteze - H1: „U državama u kojima je usvojena regulacija femicida trebalo bi doći do pada broja femicida.“, H2: „U zemljama u kojima je nekažnjavanost visoka, postotak stope femicida će biti veći.“ i H3: „U zemljama gdje je smanjena rodna nejednakost, stopa femicida trebala bi biti niža.“ (str. 13., 14. i 15.). Zavisna varijabla bila je stopa femicida (mjerena brojem femicida na 100 000 žena), a nezavisne varijable bile su nacionalni zakoni o femicidu, nekažnjavanost i rodna nejednakost (Saccomano, 2015.). Prva hipoteza nije potvrđena, kod druge hipoteze je pronađena statistički značajna povezanost i time je hipoteza potvrđena (Saccomano, 2015.). Kod treće hipoteze samo je jedan indikator bio značajan prediktor, a to je broj žena u parlamentu (pri čemu veći broj žena u parlamentu znači manji broj femicida) (Saccomano, 2015.). Dlamini (2021.) piše kako je 1994. godine bilo manje od 2% žena u južnoafričkom parlamentu, a slučajevi rodno

uvjetovanog nasilja i slučajevi femicida bili su i dalje iznimno visoki, što se može povezati s ranije opisanim istraživanjem Saccomano (2015.).

Prema Saccomano (2015.) femicid je definiran zasebnim prekršajem u Čileu, Ekvadoru, Kostarici, Gvatemali, Hondurasu, Meksiku, Panami, El Salvadoru, Nikaragvi, Peruu i Boliviji, dok su Argentina, Venezuela, Portoriko i Kolumbija femicid uvrstile kao podtip ubojstva ili otegotnu okolnost za ubojstvo.

Među državama članicama Europske unije, samo su Malta i Cipar regulirale femicid uvrštavanjem u Kazneni zakon (Jutarnji list, 26. kolovoza 2023.).

U Republici Hrvatskoj femicid nije uvršten kao posebno kazneno djelo u Kazneni zakon (Rittossa i Škorić, 2021.). No, u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske stavkom 3. članka 111. propisano je da će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim izdržavanjem kazne zatvora kazniti onaj tko ubije blisku osobu koju je ranije zlostavljao (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). Bliske osobe zakonski su određene kao „članovi obitelji, bivši bračni ili izvanbračni drug, bivši životni partner ili neformalni životni partner, sadašnji ili bivši partner u intimnoj vezi, osobe koje imaju zajedničko dijete i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu“ (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, čl. 87. st. 9.).

Udruge za zaštitu prava žena digle su se na noge zahtijevajući uvođenje femicida kao posebnog kaznenog djela u Kazneni zakon (Tportal, 21. kolovoza 2023.). Zahtjevi koje su udruge organizatori prosvjeda postavili odnose se na definiranje femicida posebnim kaznenim djelom, osnutak radne skupine koja bi se bavila zakonskim uređenjem pitanja femicida, donošenje posebnog zakona kojim bi se obuhvatile sve vrste nasilja nad ženama, te donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv nasilja nad ženama temeljenu na Istanbulskoj konvenciji (H-alter, 22. kolovoza 2023.).

2.1.1. UČESTALOST FEMICIDA I RODNO UVJETOVANOG NASILJA

Na svjetskoj razini UNODC & UN Women (2022.) procjenjuju kako je 2021. godine oko 45 tisuća žena ubijeno od strane intimnih partnera ili članova obitelji.

U Republici Hrvatskoj 2022. godine samo do mjeseca listopada bilo je ubijeno čak 13 žena (Đurđević, 2022.). Prema Đurđević (2022.) Republika Hrvatska ima goru statistiku nego primjerice Francuska i Italija, pa tako ističe da je u Hrvatskoj „ubijeno dvostruko više žena na milijun stanovnika nego u Italiji i Francuskoj“ (str. 7.).

Tijekom pisanja ovog rada, u Bosni i Hercegovini dogodio se još jedan brutalan femicid – naime, muškarac je ubio svoju partnericu, a ubojstvo je prenosio uživo putem društvene mreže (Večernji list, 11. kolovoza 2023.). Istraživanjem Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) o nasilju nad ženama i djevojčicama u Bosni i Hercegovini provedenom 2018. godine prikupljeni su šokantni podaci prema kojima je gotovo polovica žena u Bosni i Hercegovini iskusila neki oblik nasilja od svoje 15. godine (OESS, 2019.). OESS (2019.) navodi kako je ipak prosjek manji nego u EU, no tu je pojavu moguće objasniti i velikom crnom brojkom budući da su neki oblici nasilja i dalje, nažalost, tabu tema i smatraju se privatnom stvari. Problem je činjenica da je preko 80% slučajeva nasilja neprijavljeno, a razlog je nerijetko nepovjerenje u institucije (OESS, 2019.). Izvješće Odbora GREVIO (2022.) konstatira kako obiteljsko nasilje i nasilje nad ženama za pravosudni sustav Bosne i Hercegovine ne predstavljaju problem, pa su tako suci skloni prilikom odmjeravanja kazne zatvora uzeti olakotne okolnosti i izreći blage kazne. Prema OESS (2019.) nužno je da se počiniteljima izriču strože kazne kako bi se jasno dalo do znanja da se nasilje ne tolerira. Ipak, 5 godina kasnije, počinjen je femicid gdje je žrtva prethodno prijavljivala obiteljsko nasilje, a zaštita joj je, prema novinskim člancima, odbijena (Večernji list, 14. kolovoza 2023.). Odbor CEDAW je, prema podacima OESS (2019.) još 2013. godine istaknuo kako se zakon ne primjenjuje dosljedno, rijetko se izriču zaštitne mjere, a presude su blage (str. 8.). Odbor GREVIO (2022.) je u svom izvješću za Bosnu i Hercegovinu također preporučio primjenu zaštitnih mjera prema žrtvama, ali i svjedocima. Slično je i u Hrvatskoj, pa tako Rittossa i Škorić (2021.) zaključuju kako nerijetko „blaži“ oblici nasilja prethode „težima“, a na koncu dođe do ubojstva,

odnosno, femicida, pri čemu u pitanje dovode efektivnost pravosudnog sustava. Prema istim autoricama, niti nakon nekoliko policijskih intervencija ne reagira se ozbiljnije prema počinitelju recidivistu (Rittossa & Škorić, 2021.), pa je moguće uočiti i odgovornost nadležnih institucija kad nasilje eskalira.

Manje od 40% žena koje dožive nasilje potraže pomoć, a manje od 10% ih potraži pomoć policije, što također ukazuje na nepovjerenje u sustav (UN Women 2020.a, prema Dlamini, 2021.).

Schröttle i sur. (2021.) navode kako je, unatoč činjenici da su se dogodile brojne pozitivne promjene u Njemačkoj po pitanju zaštite žena, velik broj žena kojima je otežano otići od nasilnih partnera.

2.1.2. UTJECAJ COVID-19 PANDEMIJE

2020. godinu na globalnoj razini obilježila je pandemija virusa COVID-19 zbog koje su propisivane različite mjere zaštite od prenošenja virusa koje su se fokusirale primarno na boravak kod kuće (Demir & Park, 2022.). Prema UN Women (2020.), krizna razdoblja kao što je bila pandemija virusa COVID-19 rezultiraju povećanjem nasilja nad ženama, a tijekom razdoblja lockdowna bio je onemogućen ili ograničen rad nekih udruga koje se bave ženskim pravima.

Istraživanje Demir i Park (2022.) je pokazalo kako je pandemija virusa COVID-19 statistički značajno povezana s pozivima policiji zbog obiteljskog nasilja, no, zanimljivo je kako autori nisu našli statističku povezanost s uhićenjima zbog obiteljskog nasilja.

Ipak, prema drugim izvorima, COVID-19 pandemija imala je dvojak utjecaj – u nekim zemljama smanjenje, a u drugim zemljama povećanu stopu rodno uvjetovanih ubojstava (UNODC & UN Women, 2022.). Treba naglasiti da se povećanja koja se jesu dogodila odnose najčešće na ubojstva od strane članova obitelji (UNODC & UN Women, 2022.).

Neke preporuke za preveniranje nasilja nad ženama tijekom razdoblja pandemije ponudio je UN Women (2020.). Prije svega, potrebno je pomoću medija kao izrazito moćnog sredstva u razdoblju u kojem je većina ljudi ostajala kod kuće proširiti svijest i informacije o nasilju nad ženama (UN Women, 2020.). Primjerice, tako je navedeno kako je važno potaknuti djelatnike u obrazovnom sustavu da reagiraju u slučaju saznanja ili sumnje na nasilje prema nekom od učenika ili između njihovih roditelja (UN Women, 2020.).

2.2. RELEVANTNI DOKUMENTI

2.2.1. CEDAW KONVENCIJA

1979. godine usvojena je Konvencija Ujedinjenih Naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena . tzv. CEDAW Konvencija, a od 1992. godine Republika Hrvatska je država stranka CEDAW Konvencije (Šimonović, 2017.). Cilj CEDAW Konvencije bio je praktično postizanje jednakosti između žena i muškaraca (Šimonović, 2014., str. 591.). Englehart & Miller (2014.) navode kako se CEDAW Konvencija razlikuje od drugih po činjenici da nastoji djelovati ne samo na javnu svijest, već i na svijest svakog pojedinca zahtijevajući temeljne promjene u različitim područjima. Konvencija, prema Šimonović (2014.) ne zanemaruje ni ono što se čini benigno – rodne stereotipe, te usmjeruje države članke da poduzmu korake za mijenjanje „društvenih i kulturnih normi ponašanja, kao i predrasude i stereotipe temeljene na superiornosti jednog roda pred drugim“ (str. 594.). Prema Englehart i Miller (2014.) ratifikacija CEDAW Konvencije značajan je prediktor jačanja političkih i socijalnih prava žena, no nije statistički značajan prediktor po pitanju ekonomskih prava žena. Englehart i Miller (2014.) povezuju pitanje socijalnih prava žena s duboko ukorijenjenim predrasudama i stereotipima. Uz CEDAW Konvenciju, od 2000. godine na snazi je i Fakultativni protokol (čija je stranka od 2001. godine i Republika Hrvatska) kojim se predvidjelo

podnošenje pritužbi CEDAW Odboru, kao i podnošenje zahtjeva za istragom u slučaju sustavnog ili ozbiljnijeg kršenja prava CEDAW Odboru (Šimonović, 2017., slajd 4.). CEDAW Odbor čini 23 stručnjaka biranih na mandat od četiri godine (Šimonović, 2017.), a države članice podnose mu izvješće svake četiri godine, pri čemu ih Odbor upućuje na prostor za promjenu (Englehart & Miller, 2014.). CEDAW Odbor je 1992. godine usvojio Opću preporuku br. 19 o nasilju nad ženama, a 25 godina kasnije – 2017. godine usvojena je Opća preporuka br. 35 o rodno utemeljenom nasilju nad ženama (Šimonović, 2017.). Ta je Opća preporuka doprinijela usklađenosti CEDAW Konvencije i Istanbulske konvencije (Šimonović, 2017.). Naime, Opća preporuka br. 35 koristi termin rodno utemeljenog nasilja nad ženama kako bi se naglasila činjenica da je riječ o društvenom problemu (Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2018.). Prema Općoj preporuci br. 35, „zabrana rodno uvjetovanog nasilja nad ženama prerasla je u načelo običajnog međunarodnog prava“ (Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2018., str. 3.) Važno je istaknuti da su u njoj prepoznati različiti oblici rodno uvjetovanog nasilja, kao što je, primjerice, kršenje reproduktivnih i spolnih prava žena (npr. kriminalizacija pobačaja) (Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2018.).

Mullins (2017.) ističe kako su dva glavna problema vezana uz CEDAW Konvenciju problem provedbe (iako je pravno obvezujući izvor) i činjenica da postoje države koje tu Konvenciju nisu ratificirale (SAD, Sjeverna Koreja, Iran i Afganistan samo su neke države koje Mullins (2017.) navodi kao primjer).

2.2.2. ISTANBULSKA KONVENCIJA

Vijeće Europe 2011. godine donijelo je Konvenciju o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja – tzv. Istanbulsku konvenciju koja je na snagu stupila 2014. godine (Željko, 2021.). Istanbulska konvencija broji 45 država potpisnica, dok ju je 34 država članica Vijeća Europe ratificiralo (Željko, 2021.). Ono po čemu je Istanbulska konvencija posebna je činjenica da se njome u vezu stavljaju rodna

diskriminacija i obiteljsko nasilje, a ujedno i prva (na razini međunarodnog prava) definira obiteljsko nasilje (Šimonović, 2017.). Posebnost Istanbulske konvencije Vijeće Europe (2019.) vidi u činjenici da je ona „najdalekosežniji pravni instrument za eliminaciju nasilja protiv žena i obiteljskog nasilja kao oblika kršenja ljudskih prava“ (str. 2.). Kao ciljevi Istanbulske konvencije ističu se – 1. eliminacija nasilja nad ženama, kao i obiteljskog nasilja, 2. poduzimanje sveobuhvatnih mjera u svrhu borbe protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja od strane država koje su ju ratificirale te 3. razvoj konvencije koja bi sadržavala pravno obvezujuće standarde (Vijeće Europe, 2019.). Šimonović (2017.) navodi kako su prevencija nasilja, progon počinitelja, pomoć žrtvama nasilja i povezane sveobuhvatne politike temeljne odrednice Istanbulske konvencije. Željko (2021.) također opisuje navedenu, modernu „4P strukturu“ (str. 387.) i važnost dodavanja integriranih politika. Također, naglašava se važnost holističkog pristupa usmjerenog na žrtvu (Šimonović, 2017. i Željko, 2021.). S obzirom na ambiciozno postavljen cilj eliminacije rodno uvjetovanog nasilja, odnosno nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja, Željko (2021.) navodi kako su mjere koje država provodi u tu svrhu većinski slobodna volja same države.

Istanbulska konvencija kao svojevrsan oblik prevencije rodno uvjetovanog nasilja predviđa educiranje djece u obrazovnom sustavu o rodnoj jednakosti, međusobnom poštovanju, nenasilnim odnosima, svijesti o rodno uvjetovanom nasilju, rodnim ulogama koje nisu zasnovane na stereotipima i pravu na osobni integritet (Vijeće Europe, 2019.).

Što se tiče prevencije, osim općih obveza stranaka Konvencije, one se obvezuju i na osvješćivanje javnosti o problemu (rodno uvjetovanog) nasilja, obrazovanje, obrazovanje stručnjaka koji rade s žrtvama i počiniteljima, provođenje preventivnih i terapijskih programa te sudjelovanje privatnog sektora i medija (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2014.). Stranke su obvezne zaštititi žrtve (i od sekundarne viktimizacije) (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2014.). Važno je to što su pobrojane otegotne okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom odmjeravanja visine kazne počinitelju (npr. kazneno djelo ili srodna kaznena djela u povratu) (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2014., str. 17.). Također, propisane su mjere zaštite interesa i prava žrtava (primjerice, izbjegavanje ponovnog kontakta žrtve i počinitelja tijekom sudskog procesa čime se

izbjegava sekundarna viktimizacija) (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2014., str. 19.).

Autonomna ženska kuća Zagreb i Centar za žene žrtve rata – ROSA (2022.a) pripremile su listu od 13 problema vezanih uz provedbu Istanbulske konvencije:

1. nedostatak strateškog dokumenta koji bi se bavio rodnom (ne)jednakošću, 2. postoje praznine u osiguravanju dužne pažnje u prevenciji, istrazi i kažnjavanju nasilja, 3. korištenje rodno neutralnog pristupa, 4. često je uhićenje i počinitelja i žrtve, 5. nasilje nad ženama najčešće se tretira kao prekršaj, a propisane kazne su male, 6. medicinska dokumentacija je potrebna u slučaju fizičkog nasilja, 7. zaštitne mjere prije, tijekom i nakon kaznenog ili prekršajnog postupka koriste se rijetko, 8. tijekom postupka razvoda žene djelatnici područnih ureda Zavoda za socijalni rad ne informiraju o pravu da ne sudjeluju u postupku obiteljske medijacije zajedno sa nasilnim partnerom, 9. institucije (kao što je Zavod za socijalni rad i Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba) koriste koncept otuđenja roditelja od djeteta (često se tijekom sudskog procesa odbaci djetetova izjava o pretrpljenom nasilju jer ju se doživljava kao „manipulaciju od strane majke“ (str. 9.)), 10. nedovoljan broj mjesta u skloništima za žene žrtve nasilja, 11. država nije osigurala nijednu telefonsku liniju specijaliziranu za pomoć i podršku ženama žrtvama nasilja dostupnu 24 sata dnevno svakog dana u tjednu, 12. seksualno nasilje je tretirano na način na koji se ne pokazuje razumijevanje ni prirode, ni težine, ni posljedica takvog nasilja (str. 12.) i 13. seksualno uznemiravanje ne shvaća se dovoljno ozbiljno – najčešće samo kao prekršaj.

Iz tog izvještaja vidljivo je kako postoji prostor za pozitivan pomak u pogledu ispunjavanja obveza koje je Republika Hrvatska preuzela ratifikacijom Istanbulske konvencije.

2.3. GREVIO

Kao neovisni nadzorni mehanizam za provođenje Istanbulske konvencije, osnovan je Odbor GREVIO (Vijeće Europe, 2022.) U Istanbulskoj konvenciji određeno je da će GREVIO imati između deset i petnaest članova (u ovisnosti o broju država koje su ratificirale Istanbulsku konvenciju), a trenutno broji petnaest članova stručnjaka (Vijeće Europe, 2022.). Šimonović (2017.) navodi kako uz taj Odbor postoji i Odbor država stranaka konvencije. Taj Odbor zadužen je za primanje i primjenu izvješća koje GREVIO napiše (Vijeće Europe, 2022.).

Ono po čemu se Odbor CEDAW i Odbor GREVIO razlikuju je činjenica da GREVIO procjenjuje izvješća država stranaka i na temelju njih vrši nadzor, a ne postoji mogućnost podnošenja individualnih pritužbi GREVIU (Radić i Radina, 2014., prema Željko, 2021.). Uz to, Željko (2021.) navodi kako Odbor CEDAW ipak razmatra problematiku šireg kršenja ženskih prava, a ne samo rodno uvjetovano nasilje.

Drugo po redu izvješće koje je 2021. godine GREVIO objavio odnosilo se na razdoblje od lipnja 2019. do prosinca 2020. godine, dok se treće (i trenutno posljednje po redu) izvješće odnosilo na razdoblje od siječnja 2021. godine do prosinca 2021. godine (Vijeće Europe, 2022.).

Zaključak koji donosi Željko (2021.) po pitanju Odbora GREVIO je kako o njemu uvelike ovisi utjecaj same Istanbulske konvencije.

Opća preporuka br. 1 objavljena je 2021., a važna je jer je ona pravno obvezujući izvor koji se posebno dotaknuo tematike digitalnog rodno uvjetovanog nasilja, pri čemu se ističe uloga tehnologije i Interneta (Vijeće Europe, 2022.). Kroz izvješće se spominje i važnost uloge muškaraca pri sprječavanju rodno uvjetovanog nasilja (Vijeće Europe, 2022.).

Kao neke od znakova napretka, izvješće Odbora GREVIO popisuje prepoznavanje važnosti utjecaja nasilja u obitelji na djecu, poboljšanje sustava podrške žrtvama obiteljskog nasilja (primjerice, djeci više neće trebati pristanak oba roditelja kako bi ono moglo odlaziti na savjetovanje i dobivati potrebnu psihološku pomoć), poboljšanje

pravnog okvira kod posjećivanja i skrbništva (primjer dobre prakse za to je Austrija) (Vijeće Europe, 2022.).

3. RIZIČNI ČIMBENICI ZA FEMICID

Rizični faktori se mogu podijeliti na individualne faktore (pri čemu razlikujemo one koji se odnose na žrtvu i one koji se odnose na počinitelja), rizične faktore karakteristične za vezu između žrtve i počinitelja, rizične faktore na strani zajednice i faktore povezane s nasiljem (Dawson, 2017. i Watt, 2008., prema Costanza Baldry & José Magalhães, 2018.).

Prema istim autorima, rizični faktori na strani počinitelja su „upotreba psihoaktivnih tvari, kriminalna prošlost, prethodno nasilje u partnerskim vezama, posjedovanje vatrenog oružja, činjenica da je počinitelj bio izložen partnerskom nasilju ili je kao dijete bio žrtva nasilja, teškoće mentalnog zdravlja i socijalna ugroženost“ (Dawson, 2017. i Watt, 2008., prema Costanza Baldry & José Magalhães, 2018., str. 78.). Neki rizični čimbenici se prema istim autorima preklapaju i s onima na strani žrtve – činjenica socijalne ugroženosti te socijalna izolacija, kao i prethodno iskustvo partnerskog nasilja (bilo sa sadašnjim ili prethodnim partnerom), teškoće mentalnog zdravlja i upotreba psihoaktivnih sredstava (Dawson, 2017. i Watt, 2008., prema Costanza Baldry & José Magalhães, 2018., str. 78.). Popustljivo zakonodavstvo, stavovi prihvaćanja nasilja nad ženama, slaba povezanost među uslugama u zajednici i sami resursi unutar zajednice te slaba mreža podrške ponašaju se kao rizični čimbenici na strani zajednice (Dawson, 2017. i Watt, 2008., prema Costanza Baldry & José Magalhães, 2018., str. 78.). Rizični faktori koji bi mogli indicirati mogućnost femicida, a koji su vezani uz nasilje, su pokušano davljenje, prijetnja ubojstvom

vatrenim oružjem i postojanje izrazitog straha za vlastiti život na strani žrtve (Dawson, 2017. i Watt, 2008., prema Costanza Baldry & José Magalhães, 2018., str. 78.).

Prema nekim autorima, patrijarhalne vrijednosti i uloga obitelji mogu se ponašati kao rizični čimbenik u međudjelovanju s nekim drugim faktorima i razinama (kao što je npr. ruralno područje) (Vives-Cases i sur., 2016., prema Kouta i sur., 2018.). Socijalni radnici intervjuirani u istraživanju Martinez-Roman i sur. (2016.) također ističu patrijarhalne vrijednosti kao kulturološki faktor koji se ponaša kao rizični faktor kad je u pitanju femicid, odnosno, rodno uvjetovano nasilje.

Dawson & Carrigan (2020.) navode kako nerijetko dob žrtve može biti rizični faktor – ukoliko je žrtva osoba starije životne dobi ili je, pak, riječ o djevojčici. Uz to, žene pripadnice manjina, kao i migrantice zbog tih obilježja nalaze se pod povećanim rizikom od femicida uslijed nepostojanja socijalne podrške i većoj izloženosti diskriminaciji (Dawson & Carrigan, 2020.).

4. PREVENCIJA

Prema riječima bivše posebne UN-ove izvjestiteljice za nasilje nad ženama, Dubravke Šimonović, definicija femicida važan je preduvjet samoj prevenciji istog (H-alter, 9. ožujka 2022.).

Prevencija rodno uvjetovanog nasilja i femicida se temelji na tri razine – primarnoj (prije nego što dođe do nasilja), sekundarnoj (služi ranom prepoznavanju nasilja i samim time uklanjanju nasilja) i tercijarnoj (sprječava ponavljanje ili još jači odjek počinjenog nasilja) (WAVE, 2015., prema Grans, 2018., str. 141.).

Jašarević (2021.) navodi manjkavost obrazovnog sustava jer djeca ne uče o rodno uvjetovanom nasilju, kao ni o rodnim ulogama, a upravo tu se vidi prostor za mogući napredak i prevenciju – uvođenjem preventivnih programa na kojima bi se kod djece u sustavu obrazovanja osvijestila ova tematika.

Prevenciju je moguće postaviti kroz 7 različitih procesa, čija početna slova na engleskom jeziku čine akronim „RESPECT“ - „Ojačane vještine u vezama, osnaživanje žena, osigurane usluge, smanjenje siromaštva, sigurno okruženje, prevenirano nasilje nad djecom i adolescentima, preobraženi stavovi, uvjerenja i norme“ (UN Women WHO, 2019., prema UNODC & UN Women, 2022., str. 38.).

U izvješću za 2021. koje je Republika Hrvatska podnijela Odboru GREVIO kao preventivne mjere istaknuti su promotivne kampanje i programi, obilježavanje međunarodnih i nacionalnih dana borbe protiv nasilja nad ženama, uključivanje materijala koji se odnose na rodno uvjetovano nasilje u obrazovni sustav, dodatne edukacije policijskih službenika, obrazovnih djelatnika, djelatnika u zdravstvenom sustavu, socijalnih radnika, djelatnika u pravosudnom sustavu i sl. (Vlada RH, 2022.).

Đurđević (2022., str. 9.) prevenciju rodno uvjetovanog nasilja vidi u osvještavanju te problematike kod svih osoba i kod oba spola – odraslih i djece te posebno kod državnih službenika – kao što su policijski službenici.

Prema Grans (2018.) Istanbulska konvencija najveću prevenciju ovakvog oblika nasilja vidi upravo u mijenjanju svijesti svakog pojedinca o istome.

Sacomano (2015.) je utvrdila povezanost između stope femicida i broja žena u parlamentu, u smislu da veći broj žena u parlamentu znači manji broj femicida. Autorica tu tvrdnju objašnjava time da postoji mogućnost da je posredan razlog tome upravo smanjenje korupcije (Sacomano, 2015.). Samim time, može se zaključiti kako bi veći broj žena sa zastupničkim mjestima u parlamentu i niža razina korupcije rezultirali smanjenjem počinjenih femicida.

Povećanje dostupnosti pravde žrtvama, razvoj preventivnih mjera u svrhu mijenjanja normi i ponašanja, hitan odgovor na potrebe žrtava, jačanje odgovornosti i pružanje prilika ženama koje su ekonomski u ranjivom položaju čine pet ključnih područja u preveniranju femicida (International Steering Committee-GBVF, 2020., prema Dlamini, 2021.).

Jutarnji list (26. kolovoza 2023.) prenosi stav pravobraniteljice za ravnopravnost spolova koja smatra da sustav u Republici Hrvatskoj nije efikasan iz razloga što je osviještenost mala, ne prepoznaje se problematika i kompleksnost fenomena rodno

uvjetovanog nasilja čak ni među stručnjacima koji nisu dovoljno educirani, a sustav odgovara tek kad posljedice nastupe – i to minimalnim kaznama počiniteljima, što ponovno ne šalje poruku nulte tolerancije nasilja. Iz toga se može zaključiti kako bi novi zakonski okvir kojim bi se femicid regulirao kao kazneno djelo mogao poslati oštriju poruku nasilnicima i na taj način prevenirati buduće slučajeve nasilja i femicida.

4.1. ULOGA SOCIJALNIH RADNICA I RADNIKA

2021. godine u sklopu EU projekta provedeni su treninzi i edukacije za stručnjake iz više sektora (među njima i socijalne radnice i radnici) usmjereni na suzbijanje obiteljskog nasilja (Vlada RH, 2022.). Kako bi se poboljšala podrška i osigurala najbolja moguća usluga za žene žrtve nasilja provodili su se projekti u sklopu kojih su se jačali kapaciteti i sposobnosti stručnjaka koji rade sa ženama žrtvama nasilja (Vlada RH, 2022.). Od velike je važnosti da stručnjaci koji rade s ženama žrtvama nasilja budu senzibilizirani i visoko educirani o rodno uvjetovanom nasilju, njegovoj pozadini i posljedicama. Edleson i sur. (2015.) vide interdisciplinarnu suradnju stručnjaka iz sustava socijalne skrbi, zdravstvene skrbi i pravosudnog sustava kao iznimno važno sredstvo u borbi protiv rodno uvjetovanog nasilja.

Hrvatske neprofitne organizacije podnijele su izvješće Odboru GREVIO u kojem je opisan problem preokupiranosti socijalnih radnika administracijom, zbog čega socijalni radnici mogu u prosjeku izdvojiti svega 7 minuta po korisniku (Autonomna ženska kuća Zagreb i sur., 2022.b). 7 minuta nije dovoljno ni za jednu problematiku s kojom se korisnici javljaju u područne urede Hrvatskog zavoda za socijalni rad, a osobito za kompleksnu problematiku rodno uvjetovanog nasilja.

Žene u istraživanju OESS (2019.) istaknule su kako je česta i ekonomska ovisnost o nasilnom partneru, zbog čega je žrtvama još teže otići od nasilnih partnera. U tom kontekstu, socijalni radnici mogli bi pomoći ženama u pronalasku (novog) posla ili isplatiti jednokratne novčane naknadu ili zajamčenu minimalnu naknadu. Navedeno

istraživanje također je pokazalo kako su žene starije od 60 godina češće neinformirane o tome kako treba postupiti u slučaju nasilja (OESS, 2019.)

Edleson i sur., 2015. navode kako socijalni rad nije učinio dovoljno po pitanju eliminacije rodno uvjetovanog nasilja. Isti autori predlažu kućne posjete u svrhu nadzora i u njima vide mogućnost pozitivne promjene (Chamberlain & Levenson, 2015., prema Edleson i sur., 2015.).

Postoje oprečna mišljenja o terapiji za parove koji su u nasilnim vezama – s jedne strane, prevladavaju negativne posljedice, a s druge strane postoje i mišljenja da je takva vrsta terapije sigurna ukoliko se provodi u adekvatnim i sigurnim uvjetima (Goodmark, 2012., prema Edleson, 2015.).

Martinez-Roman i sur. (2016.) ulogu socijalnih radnika vide u tome da su oni ti koji povezuju različite usluge i stručnjake usmjerene na pomoć žrtvama.

Dakle, upravo su socijalni radnici ključan faktor u prevenciji rodno uvjetovanog nasilja (H-alter, 9. ožujka 2022.). Također, navedena je i važnost psihosocijalnog rada, edukacije i strožeg kažnjavanja rodno uvjetovanog nasilja (H-alter, 9. ožujka 2022.).

5. ZAKLJUČAK

Iako je donošenjem CEDAW konvencije i Istanbulske konvencije te popratnih preporuka ostvaren napredak u borbi protiv rodno uvjetovanog nasilja, potrebno je uložiti još više resursa kako bi se rodno uvjetovano nasilje i svi njegovi oblici iskorijenili. Tako neprofitne organizacije i udruge koje se bave zaštitom žena žrtava nasilja vide manjkavosti i prostor za napredak u pogledu ispunjavanja obveza Republike Hrvatske (Autonomna ženska kuća Zagreb i Centar za žene žrtve rata – ROSA, 2022.a).

Moguće je zaključiti kako postoji otpor prema izvještavanju o femicidu i rodno uvjetovanom nasilju u medijima u Republici Hrvatskoj, barem u dostojanstvenom obliku koji ne prebacuje fokus na počinitelja i naziva femicid njegovim pravim imenom. (Đurđević, 2022.). Budući da se primjećuje obrazac prethođenja lakših oblika nasilja prije eventualnog femicida, uočava se prostor za intervenciju (Rittossa i Škorić, 2021.). Tijekom pisanja ovog rada pod pritiskom nevladinog sektora pokrenula se inicijativa za uvođenjem femicida u Kazneni zakon Republike Hrvatske kako bi se počiniteljima poslala jasna poruka (Jutarnji list, 26. kolovoza 2023.). Autonomna ženska kuća Zagreb i Centar za žene žrtve rata – ROSA (2022.a) u svom izvješću problematiziraju prerijetko korištenje zaštitnih mjera.

Prostor za promjenu postoji – i ogroman je. Socijalni radnici trebali bi biti posrednici između stručnjaka i žrtava rodno uvjetovanog nasilja (Martinez-Roman i sur., 2016.) te na taj način dati svoj doprinos prevenciji. U Republici Hrvatskoj, nažalost, socijalni radnici preokupirani su administracijom i samim time nisu u mogućnosti pružiti maksimum svojih kapaciteta za samu prevenciju (Autonomna ženska kuća Zagreb i sur., 2022.b). Prema Edleson i sur. (2015.) važno je razviti interdisciplinarnu suradnju kako bi se ostvarila eliminacija ovog oblika nasilja.

Promjene su potrebne na svim razinama – od promjene svijesti svakog pojedinca, kolektivnih stavova i stereotipa, medijskog izvještavanja, do stavova, informiranosti i educiranosti stručnjaka i službenika koji dolaze u doticaj sa ženama žrtvama nasilja i njihovim počiniteljima.

6. LITERATURA

1. Perrin, N., Marsh, M., Clough, A., Desgroppes, A., Phanuel, C. Y., Abdi, A., Kaburu, F., Heitmann, S., Yamashina, M., Ross, B., Read-Hamilton, S., Turner, R., Heise, L. & Glass, N. (2019.) Social norms and beliefs about gender based violence scale: a measure for use with gender based violence prevention programs in low-resource and humanitarian settings. *Conflict and Health* 13, 6
2. Grzyb, M., Naudi, M & Marcuello -Servós, C. (2018.). Femicide definitions. U Weil, S., Corradi, C., & Naudi, M. (ur.). *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*. (str. 17.-31.) Bristol: Bristol University Press.
3. Kouta, C., Boira, S., Nudelman, A. & K. Gill, A. (2018.). Understanding and preventing femicide using a cultural and ecological approach. U Weil, S., Corradi, C., & Naudi, M. (ur.). *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*. (str. 53.-69.) Bristol: Bristol University Press.
4. Costanza Baldry, A. & José Magalhães, M. (2018.) Prevention of femicide. U Weil, S., Corradi, C., & Naudi, M. (ur.). *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*. (str. 71.-92.) Bristol: Bristol University Press.
5. European Institute for Gender Equality (EIGE) (2017.) Glossary of definitions of rape, femicide and intimate partner violence. Dostupno na: <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/glossary-definitions-rape-femicide-and-intimate-partner-violence>
6. Šimonović, D. (2017.) *Međunarodnopravi okvir za uklanjanje rodno uvjetovanog nasilja nad ženama : CEDAW konvencija i Istanbulska konvencija* (PowerPoint prezentacija). Posjećeno 14. kolovoza 2023. na mrežnoj stranici Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu https://www.pravo.unizg.hr/ejp/courses/jeanmonnetmodule_eulawgender?@=7ejv#news_67586
7. Đurđević, Z. (2022.). Nekoliko riječi o rodno utemeljenom nasilju nad ženama. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 29 (2), 0-0.
8. Šimonović, D. (2014.). Global and regional standards on violence against women: the evolution and synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions. *Human Rights Quarterly*, 36 (3), 590–606.

9. Željko, D. (2021.). Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 28 (2), 381-404.
10. Englehart, N. A., & Miller, M. K. (2014.). The CEDAW effect: International law's impact on women's rights. *Journal of Human Rights*, 13 (1), 22-47.
11. Mullins, L. B. (2018.). CEDAW: The challenges of enshrining women's equality in international law. *Public integrity*, 20 (3), 257-272.
12. Vijeće Europe (2022.). 3rd General Report on GREVIO's activities.
<https://rm.coe.int/prems-055022-gbr-2574-rapportmultiannuelgrevio-texte-web16x24/1680a6e183>
13. Jašarević, M. (2022.). Sociokulturni aspekti rodno uvjetovanog nasilja: obitelj, mediji i obrazovanje. U Spahić Šiljak, Z., Kovačević, J. i Husanović, J., *Izazovi integracije rodne ravnopravnosti u sveučilišnoj zajednici: Protiv rodno uvjetovanog nasilja* (87.-98.). Sarajevo: TPO Fondacija.
14. Rittossa, D. i Škorić, M. (2021.). Napuštene i zaboravljene? Nasilna smrt ranije zlostavljanih žena u Hrvatskoj. *Pravni vjesnik*, 37 (3-4).
15. Corradi, C., Marcuello-Servós, C., Boira, S., & Weil, S. (2016.). Theories of femicide and their significance for social research. *Current Sociology*, 64 (7), 975–995.
16. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (2014.). Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i Pojašnjavajuće izvješće.
<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>
17. Schröttle, M., Arnis, M., Paust, I., Pölzer, L. (2021.). Country report on femicide research and data: Germany. Institute for empirical Sociology at the FriedrichAlexander-University Erlangen-Nürnberg.
18. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) & UN Women (2022.). Gender related killings of women and girls (femicide/feminicide): Global estimates of gender related killings of women and girls in the private sphere in

2021. Improving data to improve responses.
<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/11/gender-related-killings-of-women-and-girls-improving-data-to-improve-responses-to-femicide-femicide>
19. Saccomano, C. (2015.). Femicide and violence against women. *The causes of femicide in Latin America*. (4–7). Institut Barcelona d’Estudis Internacionals (IBEI).
 20. Dlamini, N. J. (2021.). Gender-Based Violence, Twin Pandemic to COVID-19. *Critical Sociology*, 47 (4–5), 583–590.
 21. Dawson, M., & Carrigan, M. (2021). Identifying femicide locally and globally: Understanding the utility and accessibility of sex/gender-related motives and indicators. *Current Sociology*, 69 (5), 682–704.
 22. Grans, L. (2018.). The Istanbul Convention and the Positive Obligation to Prevent Violence, *Human Rights Law Review* 18 (1), 133–155.
 23. Vijeće Europe (2019.). The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention): Questions and answers. Posjećeno 16. kolovoza 2023. godine na web stranici: <https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/7827-the-council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-istanbul-convention-questions-and-answers.html>
 24. Gradačac zavijen u crno nakon krvavog pohoda fitness trenera: Ubio suprugu i još dvije osobe. (2023., 11. kolovoza). *Večernji list*. Posjećeno 17. kolovoza 2023. godine na web stranici: <https://www.vecernji.hr/vijesti/strava-u-bih-muskarac-ubio-troje-ljudi-medu-njima-i-dijete-policija-traga-za-njim-1701577>
 25. MUP istražuje svoje policajace: 'Nije Nizamu ubio samo Nermin nego i njegovi ljudi iz institucija' (2023., 14. kolovoza). *Večernji list*. Posjećeno 17. kolovoza 2023. godine na web stranici: <https://www.vecernji.hr/vijesti/mup-tz-a-istrazuje-svoje-policajace-nije-nizamu-ubio-samo-nermin-nego-i-njegovi-ljudi-iz-institucija-1702089>
 26. Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) (2022.). GREVIO Baseline Evaluation Report: Bosnia

- and Herzegovina. Posjećeno 17. kolovoza 2023. godine na web stranici: <https://rm.coe.int/grevio-baseline-evaluation-report-on-bosnia-and-herzegovina/1680a8e5f1>
27. Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OESS) (2019.) Istraživanje OESS-a o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini: Dobrobit i blagostanje žena. Posjećeno 17. kolovoza 2023. godine na web stranici: <https://www.osce.org/secretariat/423470>
28. Demir, M., & Park, S. (2022.). The Effect of COVID-19 on Domestic Violence and Assaults. *Criminal justice review*, 47(4), 445–463.
29. Čovjek kod Varaždina bombom raznio ženu i sebe. (2023, 1. srpnja). *Index.hr*. Posjećeno 21. kolovoza 2023. godine na web stranici: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/covjek-kod-varazdina-bombom-raznio-zenu-i-sebe/2475935.aspx>
30. a Autonomna ženska kuća Zagreb & Centar za žene žrtve rata – ROSA (2022.)a. Croatia’s Compliance with the CoE Convention on Preventing and Combatting Violence against Women and Domestic Violence (the Istanbul Convention) Suggested List of Issues Prior to Review. <https://rm.coe.int/grevio-contribution-3-ngos-croatia/1680a5b42e>
31. b Autonomna ženska kuća Zagreb, Centar za žene žrtve rata – ROSA & Ženska mreža Hrvatske (2022.)b. Croatian NGO joint shadow report to GREVIO. <https://rm.coe.int/croatian-ngo-joint-shadow-report-to-grevio-final/1680a795c4>
32. Edleson, J. L., Lindhorst, T., & Kanuha, V. K. (2015.). Ending Gender-Based Violence: A Grand Challenge for Social Work (Grand Challenges for Social Work Initiative Working Paper No. 15). Cleveland, OH: American Academy of Social Work and Social Welfare.
33. Martinez-Roman, M.-A., Vives-Cases, C., & Pérez-Belda, C. (2016.). Immigrant Women Suffering From IPV in Spain. *Affilia*, 32(2), 202–216.
34. Femicid i nasilje protiv žena. (2022., 9. ožujka). *H-alter*. Posjećeno 28. kolovoza 2023. na web stranici: <https://h-alter.org/ljudska-prava/femicid-i-nasilje-protiv-zena/>

35. UN Women (2020.). Prevention: Violence against women and girls and COVID-19. Posjećeno 29. kolovoza 2023. na web stranici: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/05/brief-prevention-violence-against-women-and-girls-and-covid-19>
36. Solidarnost s BiH: Žene u Zagrebu blokirale promet: Traže da femicid bude zasebno kazneno djelo u zakonu. (2023., 21. kolovoza). *Tportal*. Posjećeno 30. kolovoza 2023. na web stranici: https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/zene-u-zagrebu-blokirale-promet-traze-da-femicid-bude-zasebno-kazneno-djelo-u-zakonu-foto-20230821?meta_refresh=1
37. Kazneni zakon. *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22.
38. Održana velika kampanja “Sigurnost žena je odgovornost države“. (2023., 22. kolovoza). H-alter. Posjećeno 30. kolovoza 2023. na web stranici: <https://h-alter.org/vijesti/odrzana-velika-kampanja-sigurnost-zena-je-odgovornost-drzave/>
39. Nasilje nad ženama: Vrijeme je da femicid postane zasebno kazneno djelo. (2023., 26. kolovoza). *Jutarnji list*. Posjećeno 31. kolovoza 2023. na web stranici: <https://cms.presscut.hr/pub/GetContent.aspx?clipId=20651715&clientId=3539>
40. Opća preporuka br. 35 o rodno utemeljenom nasilju nad ženama kojom se ažurira Opća preporuka br. 19. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova (2018.).